

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ "ГЛАВНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ТРУДА"

София 1000, бул. "Княз Ал. Дондуков" № 3

Резултати **от извършени проверки по извънредна кампания № 6** **(консервна промишленост и винопроизводство)** **(за периода 28.09. - 30.10.2009 г.)**

През периода 28.09.2009 г. – 30.10.2009 г. се проведе Извънредна национална кампания № 6 "Спазване на трудовото законодателство в предприятия за преработка и консервиране на плодове и зеленчуци и в предприятия за производство на вина" в изпълнение на Писмо изх. № 12183 от 18.09.2009 г. на Изпълнителния директор на ИА „Главна инспекция по труда“.

С реализиране на кампанията се целеше да се наложи спазването на трудовите правни норми при сезонното наемане на лица в предприятията от тези икономически дейности и осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за всички работещи.

Обобщени данни за параметрите на Извънредна кампания № 6

По време на кампанията се провериха 159 предприятия, в т.ч 82 - за преработка и консервиране на плодове и зеленчуци и 77 предприятия за производство на вина. За първи път бяха инспектирани 18 предприятия, от които 14 за производство на вина.

Най-голям брой предприятия се провериха в Пловдивска, Пазарджишка, Ямболска, Сливенска и Хасковска област.

В предприятията към момента на проверките са работили 7508 лица, от които 4246 жени.

Констатираха се 1245 броя нарушения на нормите на трудовото законодателство, което представлява 7.6 констатирани нарушения на една проверка.

Установените нарушения на законовите норми се разпределят както следва:

1. В предприятия за преработка и консервиране на плодове и зеленчуци - 644 броя нарушения, в т.ч.:

- нарушения на норми в областта на ЗБУТ – 484 броя;
- нарушения на норми в областта на ТПО – 160 броя.

Нарушенията по ЗБУТ се разпределят както следва:

- по организация на дейността за осигуряване на ЗБУТ – 274 броя;
- по безопасност на работното оборудване и технологичните процеси – 144 броя;
- по хигиена на труда – 66 броя.

Нарушенията по ТПО се разпределят както следва:

- по заплащането на трудовите възнаграждения – 26 броя;
- работното време, почивките и отпуските – 16 броя;
- без трудови договори – 2 броя;
- по полагане и/или заплащане на извънреден труд – 2 броя;
- други – 114 броя;

2. В предприятия за производство на вина - 601 броя нарушения, в т.ч.:

- нарушения на норми в областта на ЗБУТ – 454 броя;
- нарушения на норми в областта на ТПО – 147 броя.

Нарушенията по ЗБУТ се разпределят както следва:

- по организация на дейността за осигуряване на ЗБУТ – 296 броя;
- по безопасност на работното оборудване и технологичните процеси – 91 броя;
- по хигиена на труда – 67 броя.

Нарушенията по ТПО се разпределят както следва:

- по заплащането на трудовите възнаграждения – 31 броя;
- полагане и/или заплащане на извънреден труд – 2 броя;
- работното време, почивките и отпуските – 24 броя;
- други - 90 броя.

1. Спазване на нормите на трудовото законодателство в областта на трудовите правоотношения

Анализът на резултатите от извършените проверки показва, че основните работници в предприятията от консервната промишленост и за производство на вина са наети по трудови договори за неопределено време. Допълнителното наемане на лица е извършено чрез сключване на:

- срочни трудови договори;
- трудови договори за работа до 5 дни в месеца;
- граждански договори.

Констатира се, че в някои области на страната при беритбата на грозде избите използват лица, работещи в дъщерни предприятия на дружествата.

Следва да се отбележи, че икономическата криза в страната се е отразила и на обема на производството на предприятията от двата бранша. В този смисъл, голяма част от предприятията не наемат сезонни работници, а напротив намаляват числения си състав, като прекратяват трудови правоотношения с наетите по трудов договор лица. Това обстоятелство е една от причините за установения минимален брой нарушения по законосъобразното възникване на трудовите правоотношения.

Установените по-характерни нарушения в областта на трудовите правоотношения са следните:

1. По заплащане на трудовите възнаграждения

Този вид нарушение е най-често срещаното по време на извършване на проверките. В резултат на задълбочаването на икономическата криза в страната в част от предприятията не се изплащат или се забавя изплащането на трудовите възнаграждения на наетите лица. Не се гарантира изплащане на трудовото възнаграждение в размер не по-малко от минималната работна заплата, установена за страната.

Констатира се, че има работодатели, които не са изплатили уговореното трудово възнаграждение на наетите работници и служители в уговорените срокове.

За работа през дните на официални празници, независимо дали представлява извънреден труд или не, на работещите като невъоръжена охрана не се заплаща според уговореното, но не по-малко от удвоения размер на трудовите им възнаграждения и при сумирано изчисляване на работното време на наетите, като невъоръжена охрана в предприятията нощните часове не се превръщат в дневни с коефициент, равен на отношението между нормалната продължителност на дневното и нощното работно време, установени за подневно отчитане на работното време за съответното работно място. Не се начислява и изплаща допълнително трудово възнаграждение за положен нощен труд и за работа на официални празници.

Констатираха се нарушения и при определяне на допълнителните трудови възнаграждения за придобит трудов стаж и професионален опит.

2. По спазване на работното време, почивките и отпуските

Резултатите от проверките показват, че работодателите не са запознати с промените на Наредбата за работното време, почивките и отпуските, които ги задължават да изготвят поименни графици за работа за периода, за който е установено сумирано изчисляване на работното време. Констатираха се нарушения относно прилагане на сумирано изчисляване на работното време, без да е определен периода на сумиране. Самото отчитане не се води съгласно изискванията, което затруднява контрола относно спазване на работното време и евентуалното установяване полагането на извънреден труд. В малка част от предприятията се оформят предварителни писмени графици за работа и в повечето случаи на контролните органи не са представени реални присъствени форми. Работниците декларират, че не полагат извънреден труд, което не винаги е истина.

Нарушенията, които се констатираха по отношение на работното време и почивките са свързани с установяването на работното време в правилника за вътрешния трудов ред в т.ч.:

- не е коригирано работното време при настъпили промени в организацията на работа в предприятието;
- не се вписва работното време за някои видове работа (обикновено за охраната);
- използва се сумирано изчисляване на работното време без да е регламентирано това в правилника за вътрешния трудов ред и без да е установен периода за отчитане.

Други установени нарушения в тази област са:

- работодателят не е осигурил най-малко 48 часа непрекъсната седмична почивка при 5-дневна работна седмица на работниците и служителите;
- в правилника за вътрешния трудов ред не е определено разпределението на работното време на наетите работници и служители;
- не е уговорено разпределението на работното време в трудовите договори за работа при непълно работно време.

3. По спазване на нормативните изисквания при полагане на извънреден труд

Във връзка с усилената сезонна работа в предприятията и от двата бранша се полага извънреден труд. В част от предприятията този труд се полага при спазване разпоредбите на Кодекса на труда, начислява се и се изплаща на лицата. Има предприятия, в които са допуснати нарушения по отношение на превишаване на нормите за продължителност на извънредния труд, особено на нормите за месец и седмица. Често срещано нарушение е и неизплащането на положения от работниците извънреден труд със съответното нормативно увеличение за работа съгласно разпоредбите на чл. 262 от КТ. Установи се неправилно изчисляване на положения от работещите извънреден труд (нощните часове не се превръщат в дневни) и неизплащане на положения от работниците труд на официални празници.

4. Други нарушения на трудовите норми

- на наетите лица не се връчва копие от уведомлението за сключване на трудов договор по чл. 63, ал. 1 от КТ;
- в трудовите договори на наетите лица не се съдържат данни за допълнителното трудово възнаграждение с постоянен характер, както и периодичността на изплащането на трудовите възнаграждения;
- при сключване на трудовия договор не е представен документ за медицински преглед на наеманите на работа лица;

- липсват изготвени и утвърдени Вътрешни правила за организация на работната заплата;
- положеният нощен труд от охраната в част от предприятията не е заплатен с увеличение

II. Спазване на нормите на трудовото законодателство в областта на здравословните и безопасни условия на труд

При извършване на проверките се установи, че в по-големите предприятия за консервиране на плодове и зеленчуци и за производство на вина е създадена добра организация на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Изготвени са оценки на риска, в които са обхванати всички работни места, работното оборудване и използваните суровини и материали. Идентифицирани са опасностите и са определени професиите и групата работници, изложени на опасности. Извършени са необходимите за оценяването на риска измервания по ел. безопасност и на параметрите на работната среда. В утвърдените програми за отстраняване или минимизиране на риска са посочени организационните мерки, които се предприемат за ограничаване на риска от работодателя. Работодателите са осигурили обслужване на работещите от Служба по трудова медицина. Провеждат се нормативно установените инструктажи на работниците и служителите по безопасност на труда. Води се изискуемата се документация по отношение на дейностите по провеждане на инструктажите.

Констатира се, че в 94% от проверените предприятия е извършена оценка на риска и в 90% - има утвърдени мерки за предотвратяването или ограничаването на съществуващия потенциален риск. Установи се тенденция на подобряване качеството и обхвата на изготвените оценки на риска за здраве и безопасност при работа, като една от причините са дадените от инспекторите по труда задължителни предписания на работодателите за тяхното актуализиране.

Като пример за добра практика по отношение на изготвяне на оценката на риска и предприемане на адекватни мерки за минимизиране му е **“Истър Еко Консулт” АД гр. Силистра, хладилник за замразяване на плодове и зеленчуци в с. Гложене, обл. Ловеч**. Работодателят е предоставил на работниците и служителите цялостната информация за рисковете, които съществуват при работа, както и предприетите мерки за тяхното отстраняване.

Установиха се и случаи, при които изготвените оценки на риска не са актуални или са формални. В някои предприятия оценката на риска не е актуализирана във връзка с настъпили промени свързани с въвеждане на нови производствени процеси, оборудване, продукти, нови сгради и помещения, а утвърдените мерки от работодателите за ограничаване на съществуващите професионални рискове представляват механично повторение на няколко общи мероприятия насочени преди всичко за предпазване от въздействието на рисковите фактори чрез предоставяне и използване на лични предпазни средства, а не към премахване на причините за риска и влагане на финансови средства в изграждане на колективни средства за защита.

По време на проверките на работодателите се разясни необходимостта от оценка на всички съществуващи потенциални рискове за живота и здравето на работещите, както и включването в програмите за минимизиране на риска на мерки, които касаят конкретното производство и които могат реално да доведат до отстраняване или ограничаване на риска. В „Младенова изба” ЕООД гр. Тутракан след дадено предписание от инспекторите по труда оценката на риска е преразгледана във връзка с въвеждането в експлоатация на автоматична линия за бутилиране.

Голям брой нарушения, се установиха по отношение на организацията и провеждането на инструктажите на работниците и служителите по безопасност, хигиена на труда и противопожарна охрана 101 броя (11 % от общият брой на нарушенията по организация и управление на дейността по ЗБУТ).

Все още периодичния инструктаж в някои предприятия се провежда формално и на период по-дълъг от 3 месеца. Същият не се използва като форма да се заостри вниманието на персонала към идентифицираните рискове и да се разясняват мерките, които се вземат за недопускане на злополуки и аварии.

В досиетата на работниците и служителите, работата на които е свързана с използване, обслужване и поддържане на машини и други технически съоръжения или са заети в дейности, създаващи опасност за здравето и живота на хора, независимо от тяхната подготовка, образование, квалификация и трудов стаж по същата или друга професия липсват протоколи, удостоверяващи провеждането на инструктаж на работното място. Не се извършва ежедневен инструктаж по безопасност и хигиена на труда на шофьорите.

Като добър пример може да се посочи „Сторко” ЕООД, гр. Плевен, където се провеждат периодични обучения на всички лица по професии, обслужващи съоръжения с повишена опасност, мотокаристи, заварчици и др., като при завършване на обучението знанията се проверяват и се съставя протокол.

Анализът на проверките в предприятията и обектите за преработка и консервиране на плодове и зеленчуци и предприятията за производство на вина показва, че с нарастване на вискателността и изискванията за безопасен и здравословен труд и за високо качество на готовия продукт, значителна част от работодателите са предприели мерки за обновяване на сградния фонд и на технологичното оборудване за привеждане на предприятията в съответствие с европейските изисквания, в т.ч. и на Закона за здравословни и безопасни условия на труд. В отделни предприятия технологичното оборудване е подменено изцяло, като са използвани средства по програма САПАРД на Европейския съюз.

В „Пелтина” ЕООД гр. София, обект в гр. Искър, обл. Плевен изцяло са обновени вакуумизпарителните апарати и е въведена автоматизирана система за стерилизация на плодове и зеленчуци.

Ново съвременно технологично оборудване (нови ферментационни съдове, сушилни камери снабдени с автоматични командни устройства и др.) е въведено във „Винал” АД гр. Ловеч, сушилна за плодове гара Добродан, експлоатирана от ЕТ „Цветан Пенчев” гр. Троян и др.

В „Сторко” ЕООД гр. Плевен е направено пълно обновяване на машините в хладилна зала, изграден е нов модерен тунел за шоково замразяване, въведени са нови машини за преработка на плодове и зеленчуци.

Малките предприятия, които работят основно сезонно, са оборудвани със сравнително стари машини и съоръжения.

По време на проверките се установи, че в предприятията и от двата бранша се използват различни по предназначение и действие съоръжения с повишена опасност – съдове под налягане, парни и водогрейни котли, повдигателни съоръжения, газови съоръжения и инсталации. При тяхната експлоатация, поддържане и ремонт са допуснати следните основни нарушения:

- не е изготвен списък на използваните съоръжения с повишена опасност, като основната причина за това е не идентифицирането им като такива от самите работодатели;

- не са осигурени метрологично манометрите на експлоатираните автоклави, бланшори и котли;

- експлоатират се електротелфери без устройство предотвратяващо падането на товарозахватни приспособления, окачени на куките;

- не са извършени периодични проверки за установяване на състоянието на повдигателните съоръжения (ел. телфери).

Относно безопасната експлоатация на работното оборудване прави впечатление, че най-срещаното нарушение е липсващи предпазни ограждения на движещи се части

на използваните машини и съоръжения - експлоатират се машини за термична обработка на чушки с необезопасено пусково устройство, машини за измиване на бутилки с отворени предпазни капаци и др.

В предприятията за производство на вина често срещано нарушение е експлоатиране на бутилки под налягане с азот или въглероден диоксид без да са изпълнени изискванията за укрепване срещу падане.

Констатираха се нарушения и по отношение обезопасеността на работните места - не осигурен безопасен достъп до покрива на ферментационните съдове за вино, не обезопасена площадка на приемна рампа и др.

В много от предприятията се установи, че експлоатацията на транспортните средства (мотокари и електрокари) се извършва от неправопособни и неупълномощени лица.

Най-голям брой нарушения в областта на безопасността на труда се констатира по отношение безопасността на работещите от риск срещу поражение от електрически ток. Повишената влажност при работа в предприятията и от двата бранша изисква стриктно изпълнение на нормативните изисквания за безопасна експлоатация на електрическите машини и съоръжения. Все още обаче относителният дял на тези нарушения са над 20% от общия брой на констатираните нарушения в областта на безопасността на труда.

Текущото и липсата на квалифицирана работна ръка, като цяло в хранителната промишленост, затруднява работодателите при изпълнение на задължението им да назначат лице с изискваната съгласно нормативните документи правоспособност и квалификация, който да отговаря за експлоатацията на електрообзавеждането. В по-малките предприятия няма назначен ел.техник и обслужването се извършва от външно лице или фирма, което води до допускането на повече нарушения свързани със защитата на експонираните работещи срещу риск от директен или индиректен контакт с електрически ток.

При проверките се установи, че най-срещаните нарушения са свързани с липсата на проверки за техническото състояние на заземителните уредби и не регламентирани на срокове на измерване импеданса на контура „фаза – защитен проводник”, не осигуряване на извършване на периодични измервания на преходното съпротивление на заземителите на защитната и мълниезащитната заземителни инсталации, незаземени машини и др.

В областта на хигиената на труда са констатирани най - малко нарушения (14% от общия брой на констатираните нарушения в областта на здравословните и безопасни условия на труд). Отчете се трайна положителна тенденция по отношение на изпълнението на основните нормативни изисквания за хигиена на труда на работното място и при използване на работното оборудване, което в голяма степен се определя и се обуславя от необходимостта за привеждане на предприятията от двата бранша към изискванията на Закона за храните и въвеждане на системата НАССР. Преобладават предприятията с изградени съблекални с индивидуални гардеробчета за личното и работното облекло, бани и умивални. В някои от предприятията по време на проверката се извършваше ремонт на санитарно-битовите помещения.

Основно нарушение в предприятията за производство на вина е по отношение на липсата на измервания на концентрацията на въглероден диоксид и серен диоксид през периода на първичното винопроизводство. Има работодатели, които не са организирали провеждането на периодични медицински прегледи на работещите. В някои предприятия работодателите са направили графици за извършване на периодичните медицински прегледи на работещите през месец декември, когато броят им е значително намалял поради неактивния сезон на работа.

За предотвратяване и преустановяване на констатираните нарушения, на основание чл. 404, ал. 1, т. 1 от КТ са дадени 1207 задължителни предписания.

По време на кампанията са съставени общо 27 акта, от които 14 - за нарушение на нормите по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и 13 броя за нарушения на нормите, регламентиращи трудовите правоотношения.

Основните нарушения по трудовите правоотношения, за които са съставени актове са следните:

- нарушение на нормите, регламентиращи заплащането на труда;
- нарушение на нормите, регламентиращи работното време и почивките;
- нарушение на законосъобразността при възникване на трудовите правоотношения;
- нарушение на нормите закрилящи труда на лица до 18 години.

Изводи:

1. Анализирайки получените резултати по време на извършените проверки във връзка с Извънредна национална кампания № 6 може да се обобщи, че за предприятията от консервната промишленост и производство на вина проблемите са главно в две направления – от една страна тежък и непривлекателен труд и относително ниското заплащане в малките и средни предприятия и от друга - финансови затруднения в резултат на икономическата криза в страната. Предприятията и от двата бранша не работят на пълен капацитет или въобще не работят, като основните фактори за това са суровинни ограничения, финансови затруднения, кадрово обезпечаване, липса на пазари за готовата продукция. Част от предприятията са в процедури на преобразуване и промяна на собствеността, което пряко влияе върху спазването на трудовото законодателство в тях;

2. В резултат на инспекционната дейност и повишаване информираността на работодателите относно възможностите за сключване на срочни трудови договори и на такива при условията на изпитване на работника значително намаляха нарушенията относно наемане на работници без сключени трудови договори;

3. Задълбочаването на икономическата криза оказва влияния върху спазването на нормите регламентиращи заплащането на труда на работещите. Наблюдава се трайна тенденция на увеличаване броя на предприятията с лошо финансово състояние, в резултат на което неизплащане или забавяне изплащането на трудовите възнаграждения на работещите;

4. Един от нерешените проблеми в тези предприятия е установяването на реално отработеното от работниците и служителите време и в тази връзка допускането на нарушения на нормите, регламентиращи работното време и почивките;

5. В областта на здравословните и безопасни условия на труд се отчита, че се увеличава броят на работодателите, които изпълняват основните изисквания на Закона за здравословни и безопасни условия на труд. Част от тях обаче все още слабо се ангажират при изготвяне на оценката на риска, което я прави формална и неефективна за реално подобряване условията на труд. Значителна част от приетите мерки за предотвратяване, намаляване, ограничаване и контрол на риска съдържат само организационни дейности и текущи задачи, произтичащи от нормативните изисквания;

6. В предприятията от консервната промишленост и производство на вина най-голям брой нарушения по безопасността на труда са допуснати в областта на електробезопасността на работното оборудване. Значителен брой от нарушенията са допуснати главно в микро и малки предприятия, в които няма назначен електротехнически персонал и обслужването се извършва от външно лице или фирма;

7. Сериозен проблем в предприятията е липсата на квалифицирани специалисти, които да подпомагат работодателите в организацията по здраве и безопасност при работа и за обучения на персонала в тази област. Почти във всички предприятия работещите не са запознати с изготвената оценка на риска и не са

информирани за нивото на производствения риск, за наличните вредности и опасности, с които е свързана възложената им работа;

8. Все още значителна част от първичната преработка на плодовете, зеленчуците се извършва ръчно при изключително неудобни работни пози и еднообразни повтарящи се действия и има какво да се желае по отношение облекчаване труда на работещите (въвеждане на механизизирано подаване на суровината за зареждане, на амбалажа и на др. дейности от технологичния процес);

9. През последните години в предприятията за преработка и консервиране на плодове и зеленчуци и за производство на вина са реновирани и обновени много производствени мощности с оглед привеждане на двата сектора в съответствие с изискванията на Европейския съюз. В по-голяма част от предприятията са разработени и въведени Програми за добра производствена практика в съответствие с Европейските норми и изисквания, в резултат на което са постигнати добри резултати, свързани със спазването на хигиенните изисквания по време на работа. С реализиране на системата НАССР (система за анализ на опасностите и контрол на критичните точки) са подобрени и условията на труд за работещите;

10. Помощта оказана от инспекторите по труда при разясняване на трудовото законодателство по време на проверките има съществено значение за подобряване на организацията по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и законосъобразното наемане на работната сила в предприятията от двата сектора на хранителната промишленост.

Във връзка с резултатите от проведената Извънредна национална кампания № 6 “Спазване на трудовото законодателство в предприятия за преработка и консервиране на плодове и зеленчуци и в предприятия за производство на вина” през 2010 г. следва да се извърши активен последващ контрол, особено в предприятията с констатираните значителни нарушения на трудовото законодателство. По време на проверките да се предостави на работодателите информация за предприятия с добра практика по отношение изпълнение на нормативните изисквания в областта на здравословните и безопасни условия на труд и законосъобразността на трудовите правоотношения.

В заключение могат да се направят следните обобщения:

Извънредната национална кампания постигна поставените цели. Установи се до каква степен предприятията от тези сектори спазват трудовите правни норми при сезонното наемане на лица и осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за всички работещи. Изведени бяха основните нерешени проблеми и се предоставиха съвети и консултации на работодатели и длъжностни лица по прилагането на нормативните изисквания.

Като цяло кампанията оказа положителен ефект и въздейства дисциплиниращо на работодателите, които направиха още един цялостен преглед на дейността си по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд и законосъобразността на трудовите правоотношения. Използваният с приоритет превантивен подход от страна на инспекторите по труда по време на инспектирането оказа положителен ефект и стимулира работодателите към решаване на проблемите, свързани със спазване на трудовото законодателство.

Вниманието на ИА “ГИТ” и в бъдеще ще бъде насочено към строг контрол по спазване на трудовото законодателство в предприятията за преработка и консервиране на плодове и зеленчуци и за производство на вина за мултиплициране на ефекта от превантивната дейност за осигуряване на добри трудови практики и достойни условия на труд.